

De zomer komt eraan...?!

In dit nummer:

- *Hoe is het op ons land?*
- *Dieren in ons voedselbos*
- *Cursusdag enten bij Martijn*
- *Hoe gaan we om met al dat gras?*
- *Marry ziet gezonde bloemen, kruiden op ons land*
- *Water bergen, vervolg*
- *We meten de diepte van het grondwater*

Hoe is het op ons land?

Na een paar prachtige, droge en frisse dagen valt de regen vandaag weer met bakken uit de lucht. Mooi moment om met de Nieuwsbrief verder te gaan! Het is nu kletsnat, niet erg aantrekkelijk om mijn rondje te doen. Behalve als ik mijn waterdichte regen overal aan heb. Dat is een mooie oplossing. Mèt overal geniet ik van het speciale sfeertje dat regen met zich meebrengt. Het gras staat inmiddels tot mijn kruin. Verderop vertellen we meer over de verschillende functies van het (hoge) gras. Ik verklap alvast dat we een reetje hebben gespot!

Op dit moment zijn we druk bezig de paden toegankelijk te houden door ze te maaien.

We zagen in het begin van het voorjaar dat de planten en bomen goed gedijen bij al dat nat. Het groeit gestaag. En: in een aantal boompjes en struiken zien we fruit hangen.

We zijn op de goede weg. Dit jaar zal de opbrengst vooral voor de vogels en andere fruitliefhebbers uit het dierenrijk zijn. Ik zie steeds groepjes vogels naar de grote wilde kers vliegen. Nog een paar jaar geduld, dan komen wij aan de beurt!! Er staan inmiddels een paar walnoten, hazelnoten en pijnbomen op het land. De andere noten, de trazel, de hican, de koningsnoot en de pecan, staan nog even in de 'wachtkamer'. Die hebben last van de wind en dus luwte nodig. Voor we deze noten gaan planten moet de omzoming nog wat hoger en dichter worden! De bomen en struiken in het productiebos hebben we 'verblijd' met bordjes; gemak dient de mens.

Een aantal rijen heeft nog plek voor jonge aanplant. Wie vijgenstekken over heeft: we houden ons aanbevolen! Binnenkort besluiten we over ja/nee nog een plantronde in het najaar van 2024. We genieten elke dag weer van dit prachtige land, met en zonder regen!

Dieren in ons voedselbos

Pas kocht X een wildcamera en hing die op langs een vaag zichtbaar pad voor beesten. Een paar dagen later hadden wij onze eerste bewegende beelden!

Een nieuwsgiering **reetje**. Die hadden we hier zelf nog niet gespot. We zien aan het gras dat er meer dieren rondom de poel een plekje vinden om uit te rusten. Wat we een paar jaar geleden hebben gezien is een **das**, die bezig was om een ingang naar zijn burcht uit te graven vlak achter ons huis. Deze keer via de wildcamera van onze oude buurman. De das kijkt ons aan. Alsof hij zeggen wil: 'zie je wel wat ik aan het doen ben?'

● 10°C 50°F 2020/05/21 01:59:15

In het voedselbos zelf zie je nog steeds sporen van de das. Pas geleden stuurde onze huidige buurman een filmpje op van wat volgens hem een das op onze oprit was. Het was toen al vrij donker.....Het kon ook best een

steenmarter zijn?

De steenmarter loopt hier zeker rond. We zien hem vaker. Een tijdlang hoorden we hem 's nachts knagen, onder het dak van Onnie's huisje. Inmiddels heeft Henk het huisje zo dicht gemaakt dat de marter niet zomaar meer binnen kan komen. We horen hem wel nog in de muren van onze grote schuur. Als we de auto bij de schuur zetten, leggen we kippengaas onder de auto. Dat houdt de marter ervan af om onder de motorkap te kruipen en bedrading kapot te bijten! Toen we Onnie's huisje aan het opknappen waren vonden we daar een **bosuil**. We maakten even het raam open en in no time was hij weer verdwenen. Onnie heeft voor haar verjaardag een uilenkast gekregen.

Hij hangt hoog aan de boom. Helaas gebruikt alleen een familie **duiven** de kast. Pas zag ik trouwens overdag, een kleine **eekhoorn** over de oprit ons terrein op komen. Dat klinkt niet bijzonder. Voor ons wel. Het was alweer een tijdje geleden dat we hier een eekhoorn hadden gezien.

Wat we iédere dag horen, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat, is een **fazant**. Een mooi gekleurd mannetje, soms met een paar vrouwtjes in de buurt, soms ook samen met een makker.

Een enkele keer struikel je letter over de fazant. Die schrikt blijkbaar ook en vliegt tot je schrik vlak voor je neus opeens luid roepend omhoog. Pas liep Onnie bijna over een nest van jonge fazanten in een hoekje van het voedselbos. Daarna zag ze de jonkies nog een paar keer rondscharrelen. Ook rent er regelmatig een **haas** over ons land en zien we rond het huis zo nu en

dan **konijnen** lopen. Natuurlijk zien we ook veel **vogels**, in allerlei soorten en maten, zoals de **ekster**, de **merel**, zwermen **puttertjes**, **roodborstjes**, **meesjes** en **vinken**. Boven ons land vliegen veel **ooievaars** die hun vliegshow geven. Soms is het een echt spektakel, met wel tien vogels tegelijk! Of we zien een **valk**, een **buizerd**. We hebben ze niet geteld, maar we denken dat we elk jaar steeds meer vogels zien. Hetzelfde geldt voor de **vlinders**.

En voor **allerlei insecten**, waaronder

wespen en **bijen**, in allerlei maten en kleuren. Van die laatste soorten

hadden we een keer een bijennest in een nestkastje voor vogels. Later vonden we een wespennest in de muur van Onnie's huisje. Een half jaar later zijn ze weer verdwenen.

Bij de poel zien we **kikkers** en ook **libellen** en **watervlooien** en andere kleine waterbeestjes. Soms zit er ook een **eend** in de poel. Een enkele keer zien we een **reiger** die in de poel staat te vissen. We hebben geen vissen in de poel trouwens. Daar zijn we ook niet op uit. Aan de sporen te zien komen dieren regelmatig water drinken uit de poel. Daar gaan we de wildcamera nog op mikken. Niet onvermeld mag blijven dat er door burens de afgelopen jaren al een paar keer een **wolf** op of bij ons land is gesignaleerd. Dat stond een dag later in de krant, omdat de wolf inmiddels ook in een naburig dorp was gesignaleerd. Het lijkt een wolf op doorreis te zijn geweest. Wat we meestal niet zien zijn de dieren die in de bodem van het voedselbos leven. Soms zien we wel **molshopen**. Bij het planten zien we steeds meer **wormen**, **kevers** en **mieren**. We weten inmiddels dat alle beestjes plus bacteriën en schimmels onder de grond de basis vormen van ons bos. Dit alles wordt

uitgebreid beschreven in dit fascinerende boek, geschreven door Jeff Lowenfels & Wayne Lewis. Marc Siepman heeft het boek vertaald.

Onze bodem heeft tijd nodig om te herstellen, zodat alles beestjes bacteriën en schimmels hun werk kunnen doen. We merken verschil tussen toen we hier net woonden en nu. De aarde is veel minder compact en veel luchtiger, dan toen we onze eerste boom plantten!

Het moge duidelijk zijn dat ons voedselbos een waar dierenparadijs begint te worden.

Cursusdag enten bij Martijn

Vroeg in het voorjaar heeft Onnie een cursusdag over enten gevolgd bij Martijn, de voedselboss. Dat was een boeiende dag. Samen met collega 'voedselbossers' hebben we veel geleerd over het enten. We kregen als opdracht mee veel te oefenen. Mijn doel was: van de in grote getalen aanwezige zaailingen van de wilde kers in ons voedselbos (een kers met kleine kersjes en grote pit) de onderstam te kunnen gebruiken voor het enten van een volle zoete kers. Ik weet nu 'hoe het moet'. De echte handigheid moet nog komen. Ik ben aan het oefenen!

Deze, op een wilde kers geënte Cherry, lijkt het aardig te doen!

Hoe gaan we om met al dat gras?

De afgelopen twee jaar was het vaak slecht te zien. Leven de jonge plantjes in het voedselbos nog? En zo ja: gaan ze het redden... ??

Reden: er stond veel, erg hoog gras omheen. Als we het over gras hebben bedoelen we in dit geval bijvoorbeeld ook distels en brandnetels. De plantjes kwamen er nauwelijks bovenuit, je moest ze bijna uitgraven. Wat je wel kon zien, waren de pioniers. Die staan er ook al een jaar langer en hebben het in zich om snel te groeien.

In het begin van dit voorjaar zagen we een grote verandering. Er was nog geen hoog gras en je kon overal de rijen jonge boompjes en struiken heel goed zien. Dat beeld is helaas moeilijk te vangen in een foto.

De afgelopen weken is dat mooie uitzicht weer grotendeels verdwenen. Wat we zien is: heel veel gras!! Ook dit jaar krijgen we dan ook de vraag of je dat gras niet moet weghalen. De planten zouden de concurrentie met het gras verliezen. Zegt men.

Ons antwoord is: nee, we halen het gras niet weg. Het hoge gras geeft beschutting aan de dieren, met name de dieren die willen nestelen. Het gras heeft ook een paar belangrijke functies voor de planten in het voedselbos. Ten eerste houdt het gras water vast. Ten tweede geeft het gras de plantjes beschutting tegen de wind. Die beschutting is heel belangrijk. Ten derde zorgen ze voor schaduw voor de planten als de zon heel fel schijnt. En tot slot: beestjes vinden hun plek op het gras, de distels en de brandnetels. En dragen op die manier weer bij aan de biodiversiteit op het land. We hebben de afgelopen periode ook de variatie in grassen zien toenemen. Dat verzinnen we niet, maar hebben we de afgelopen jaren echt zien gebeuren. We dachten: Gaat dat wel goed daar, tussen al dat gras?? We zagen in het voorjaar dat de planten het juist tussen het gras uitstekend doen!

Er is één uitzondering. Als de plantjes nog heel erg klein zijn, komen ze in de verdrinking.

Ze kunnen niet op tegen het geweld van het gras.

Onze les uit het verleden is dat het geen goed idee is om met hele kleine plantjes in het voedselbos te beginnen. Het antwoord op de vraag of we het gras weg moeten halen, is wat ons betreft, samengevat: Als de plantjes niet heel kwetsbaar zijn hoef je het gras niet weg te halen. De planten hebben er juist baat bij dat ze beschermd worden door het gras (minder verdamping en meer schaduw). Zo gebeurt het ook in de natuur met jonge planten. Er is vast wel concurrentie met het gras. Toch zien we de planten rustig doorgroeien. Als we de kleine planten in het nauw zien komen door het gras, dan maken we net rondom de plant wat ruimte, en geven we de plant wat mulch, van het weg gehaalde gras.

De ene plant redt het wel, de andere niet. Wij kunnen daar niet 'heel veel peil op trekken'. De echte verschillen in aanslaan en groeien van de planten zien we op de leemvergeleken met de zandgrond. Op de laatste hebben we relatief veel uitval gehad. Daar planten we alleen een paar pioniers bij, om de bodem de tijd te geven te herstellen.

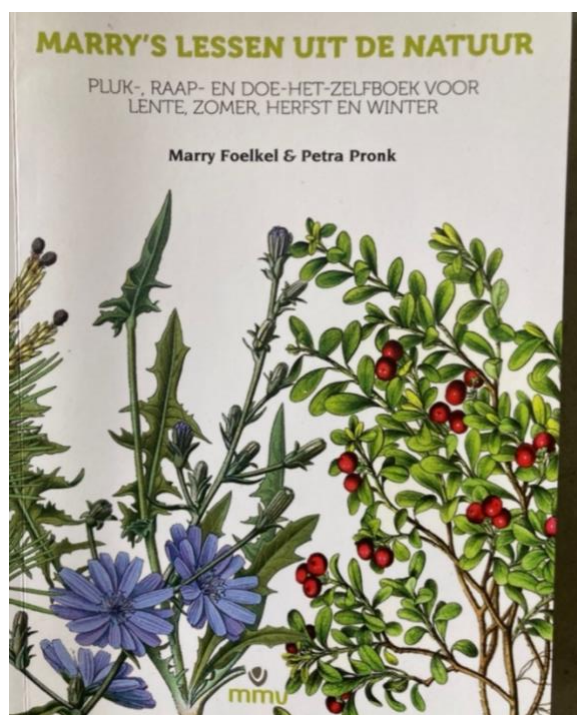
[Marieke Karsten en Frank Gorter](#), maken samen met hun team, podcasts over allerlei interessante 'voedselbos' onderwerpen. Binnenkort kun je de podcast horen die gaat over hoe om te gaan met gras in een voedselbos. Marieke en Frank voeren een gesprek met Wouter van Eck, Martijn Aalbrecht en Maarten Schrama. Alle drie zijn dit belangrijke pioniers in de voedselboswereld. [Op hun website](#) kun je dit gesprek terugluisteren.

Marry ziet gezonde bloemen en kruiden op ons land

Marry Foelkel is een expert in het (her) kennen van gezonde wilde kruiden en bloemen.

'De natuur is het jaar rond een bron van voedingsstoffen en de beste medicijnkast. Beschikbaar voor iedereen.'

Deze tekst staat achter op het boekje: 'Marry's lessen uit de natuur', auteurs: Marry Foelkel & Petra Pronk.

Marry bezocht ons land half mei. Samen met Ingrid, David en Sanne, heeft Marry ons rondgeleid tussen de wilde bloemen en kruiden op ons land. Wat hebben we samen bekeken?

Ik pik er twee planten uit, de mahonie bes en de brandnetel. In Marry's boekje staan er nog veel meer, ook meer informatie over deze twee planten.

De mahonie bes levert blauwe bessen die als ze rijp zijn, aan het eind van de zomer eetbaar zijn. Ze bevatten veel vitamine c.

De brandnetel is een plant die Marry blij maakt. Eten uit de natuur: van niets te veel! Maar een theetje van de brandnetel, vooral van de jonge topjes geeft je lichaam een 'boost'. We hadden een heerlijke middag samen. Een belangrijke uitspraak van Marry: 'wat wij in ons lichaam aantreffen is een afspiegeling van wat er leeft op en in de aarde'. Wij zijn verleerd om alles wat er te vinden is op het land te eten. Dat vinden we eng! Ik merkte het bij mezelf. Het heeft echt enige tijd geduurd voor ik brandnetel thee van ons land durfde te drinken. Terwijl ik zomaar vertrouw op alles wat er in de supermarkt aangeboden wordt.....Toch apart! Marry heeft me geholpen die hobbel te nemen. Dankjewel Marry!

Water bergen, vervolg

In onze vorige Nieuwsbrief schreven we over het advies van expert waterberging Marco de Redelijkheid.

We zijn op zoek gegaan naar een 1000 liter watervat. We hebben dat gevonden en inmiddels 'geïnstalleerd'. Met dit vat kunnen we bij droogte het achterste deel van ons land bedienen van regenwater.

Ook gaan we een zwengelpomp plaatsen in de buurt van onze poel. Die pomp is vooral voor de lol bedoeld, om mee te spelen met kinderen. Ze kan ook gebruikt worden om struiken en bomen aan de westkant van ons land van water te voorzien. Uiteindelijk gaan we er van uit dat het voedselbos zelf voldoende water gaat vasthouden om in de waterbehoefte te kunnen voorzien.

We meten de diepte van het grondwater

Dirk heeft op ons land een pijp van een paar meter diep in de grond geplaatst.

Hij heeft een app ontwikkeld vanuit zijn bedrijf [Groundwater-Global](https://www.groundwater-global.com). Hij streeft ernaar wereldwijd zicht te krijgen op hoe de grondwaterstand zich ontwikkelt. Op het overzichtskaartje op zijn app kun je terugvinden waar de app al gebruikt wordt. Ook zou het mooi zijn om te weten hoe het grondwaterniveau in voedselbossen eruitziet. Op de site van [Groundwater-global](https://www.groundwater-global.com) vind je informatie over hoe je de app kunt gebruiken.

Fijne zomer!!

Henk Verburg en Onnie Diederik zijn in 2019 in Milsbeek een voedselbos begonnen. Driemaandelijks berichten ze hierover in deze Nieuwsbrief. Als u deze Nieuwsbrieven automatisch wilt ontvangen, kunt u een berichtje sturen aan voedselbosverlorenland@kpnmail.nl. Ook zijn we te volgen op Instagram.